

térakkilerle müvazi olarak incelenmesi, hâdiselerin daha iyi anlaşılmasına sebep olmaktadır. Filhakika, müellifin Philippe II. devrinde bir donanmanın gemiler, levazım, techizat, asker ve kürekçilerinin ayrı ayrı maliyet hesaplarını gösterir rakkamlar vermiş olması; bir kal'anın inşası, muhafaza ve müdafaası için ihtiyar edilmesi lâzım gelen fedakârlıkların hesaplanması; topun icadı ve mütamadî inkişafının ortaya koyduğu iktisadî ve malî problemleri izah; müdafa harpleri ile istilâ harplerinin maliyet masrafları arasındaki farkların mukayesesi; deniz harplerinin bir zenginlik yarışı olmasının ısbat edilışı, bize Türklerin yeni müstemleke ticareti ve fetihleri ile zenginleşmiş olan ve büyük kapitalist kuvvetler ve teşkilât tarafından desteklenen, Atlantik ve Hint denizi tecrübeleri ile gemicilik tekniğinde veya gemilerin hâiz olduğu ateş kuvveti bahsinde kendilerine nazaran çok ileride bulunan İspanyol ve Portekiz donanmalarını ne için mağlup edemediği daha iyi anlaşılacaktır.

Müellifin harp ve ticaret gemilerinin şekillerinde, tonlarında, silâhlarında, hareket kabiliyetlerinde trafiğin cins ve hacmına ve menşesine nazaran elverişli olup olmamalarında, inşa masraflarında vukua gelen değişikliklerin Akdenizdeki ticarî münasebetlerin şekli ve âkibeti üzerindeki tesirlerini tetkik eden sayfeleri de cidden istifadelidir.

*
**

Hülâsa, *Prof. Braudel*'in büyük kitabı Türkiye tarihçileri için zengin ilhamlarla dolu muazzam bir çalışma programıdır. Bundan sonra aynı büyük meseleleri aynı şemalar içinde vaz'edip onları (müellifin kullanmak imkânından mahrum bulunduğu) Türk arşivlerinin zengin malzemesinden faydalanmak suretile işleyebilecek olan tarihçilerimiz, hem kendi tarihlerine hem de Akdeniz memleketlerinin umumî tarihine geniş ölçüde hizmet etmiş olacaklardır. Modern tarih araştırmalarında milletlerarası iş birliğinin lüzum ve ehemmiyetini ortaya koyan bu büyük eserle, Türkiye tarihine getirdiği yeni buluş ve görüşlerle bu sahayı zenginleştirmiş ve çok feyizli neticeler vaadeden müstakbel çalışmalar için yerini hazırlamış olan *Prof. Braudél*'e Türk tarihçileri geniş ölçüde borçlu kalmışlardır.

Ö. L. BARKAN

*Inventaire des correspondances des Consules de France au Levant
Conservées aux Archives nationales, I, Salonique et Cavalla
(1686-1792) Par N. G. Svornos, Paris 1951*

Türkiye İktisat tarihinin henüz hiç kullanılmamış olan kaynaklarından bazıları, bu gün Fransa'da bulunmaktadır. Vaktile Yakın Şark li-

manlarında bulunan Fransız konsoloslarının gönderdiği rapor ve mektuplardan teşekkül eden bu kaynaklardan bir kısmı, son zamanlarda Fransa'nın Milli Arşivine (Archives Nationales) nakil ve orada tasnif edilerek umumun istifadesine arz edilmişti. XVII. ve XVIII. asırlarda Yakın Şarktaki Fransız münasebetlerinin ve Şark ticaret yollarının tarihini yazabilmek için ehemmiyeti aşikâr bulunan bu vesikalardan sistemli bir şekilde faydanlama imkânlarını hazırlamak üzere, tanınmış Fransız ilim adamlarından müteşekkil bir hey'et, (Pariste toplanmış olan XXI. milletlerarası Şarkiyatçılar Kongresinde izhar edilmiş arzu ve alınmış kararlara da uyarak) her şeyden evvel bu vesikalarn bir *envanterini* neşretmeğe karar vermiş ve bu arada tetkik etmek niyetinde olduğumuz kitap, işte bu seri neşriyatın birinci cildi olarak neşredilmiştir. *Selânik ve Kavala*'ya ait olan bu birinci ciltten sonra, aynı müellif tarafından, *İzmir* konsoloslarının muhaberâtına ait olmak üzere, ikinci bir envanter cildi hazırlanmaktadır.

Konsolosların muhaberâtının ihtiva ettiği vesikalarn bilhassa çeşitli iktisadî mevzularla alâkalı bulunuşu, ticaret âlemi ve mahallî otoritelerle sıkı bir resmî temas neticesi *verilen malûmatın sıhhati ve rakkamlarla ifadelendirilmiş olması*, onlara birinci derecede sağlam malzeme vasfını vermektedir. Ayrıca ticarî oldukları kadar, siyasi ve diplomatik birer ajan olan konsolosların raporlarında *yalnız ticaret hayatına, trafiğin cinsine ve hacmuna, kapitülasyonların tatbikatından doğan ihtilâflara ve Türkiye'de yaşamakta olan yabancı tüccarların hayatına ait malûmat* vermekle kalmamışlar, aynı şekilde buldukları şehirlerdeki mahallî hayatın hususiyetleri, idare tarzı, devlet otoritesinin iş hayatına yaptıkları müdahalelerle, *bölgede yaşayan halkın örf ve âdet hususiyetleri, ileri gelen şahsiyetleri, vergilerin tahsili esnasında uğranılan müşküller, dahili isyan ve karışıklıklar, askerî hazırlıkların o bölgeden görünüş tarzı, kıtlık ve salgın hastalıkların tahribatı...* ilâh. gibi türlü bakımlardan son derece kıymetli malûmatı da bu muhaberatta bol bol kaydetmişlerdir. O kadar ki, bundan böyle bu devirlere ait Türkiye tarihi üzerindeki araştırmaların Fransa Hariciye Vekâleti Arşivlerinde olduğu söylenmektedir. Ancak Türk kaynaklarında bulunabilecek olan malûmatın bu kaynaklarla mukayese ve tamamlanması sayesinde tam olabilecektir, diyebiliriz.

Fransa'nın Millî Arşivi depolarında bulunan bu kaynakların bu günkü durumlarında tek kusurları, burada bahis mevzuu edilen ciltte görüldüğü gibi, 1689-1792 tarihleri arasındaki nisbeten muahhar bir devre ait bulunmalarıdır. Bu vesikalardan daha sonraki devirlere ait olanların bilhassa sosyal ve ekonomik mevzulara müteveccih başarıları, an-

ha evvelki devirlere ait olmak üzere bu kabîl arşiv malzemesinin tam ve seri halinde bir kolleksiyonu olup olmadığını ise bilmiyoruz. Aynı meselelerin daha evvel veya sonraki diğer vesika kolleksiyonları ile ve bilhassa İngiliz konsoloslarının ve diğer devletlere ait ajanların raporları ile bir arada tetkik ve mütalâası ise onların kıymetlerini büsbütün arttıracaktır.

Görülüyor ki Türkiye tarihinin hiç olmazsa XVII. ve XVIII. asırları gibi en buhranlı ve karışık devirlerini, şimdiye kadar hiç kullanılmamış olan bu gibi kaynaklara dayanarak yeniden tetkik etmek ve bu sayede *iktisadî ve içtimâî meseleleri modern tarih telâkkilerine uygun bir şekilde aydınlatmak* imkânları gün geçtikçe artmaktadır. Fransa'da bilhassa Paris Üniversitesine bağlı *Ecole des Hautes Etudes* muhitinde, Akdeniz memleketleri tarihi üzerindeki araştırmalar sahasında çok feyizli ilmî bir hareket başlamıştır. Bu hareketin burada bahis konusu ettiğimiz kaynakları da geniş ölçüde kıymetlendirilip işlemek için lâzım gelen hazırlıkları yapmakta olduğunu da bu suretle öğrenmiş bulunuyoruz. Bu kaynaklara dayanılarak hazırlanmakta olan diğer eserleri de yakında neşir sahasına çıkmış göreceğimizden şüphe etmiyoruz.

Genç Türk tarihçilerinin ortaya çıkan bu yeni imkânlardan istifade ederek, milletlerarası ilmî iş birliğinde kendi hisselerine düşen çalışmalara heves düymalarını temenni ederiz.

Ö. L. BARKAN